

9. SINIF (LİSE 1) COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ VE KARŞILAŞTIRMASI

Yrd. Doç. Dr. SEFA SEKİN*
Yrd. Doç. Dr. Ali ÖZEL**

ÖZET:

Coğrafya öğretim programları Cumhuriyet tarihi boyunca zaman zaman yenilenmiştir. Yenilenen programlar temelde birbirlerinin benzerdir. Ciddi bir yenilik getirmemiştir. 1950'li yıllarda coğrafya adına ne öğretmiş ve nasıl öğretmişsek çok az bir farkla 21. yy'de de aynı şeyleri, aynı yöntemlerle öğretiyoruz. Uygulamadaki Lise 1 Coğrafya programı genel fiziki ve Türkiye bölgeler coğrafyasının birleştirilmiş şeklidir. Konu uygunluğu ve verilen 72 saatlik süre açısından gerçekçi bir program değildir. 50 yıl öncesinin programı bundan daha gerçekçi özellikler taşımaktadır.

ABSTRACT

The geography education programs have been changed several times since 1923, during the Republic period. The programs were quite a like and did not bring any new perspective to the geography education. At the present, we are teaching geography similar methods as we used in 1950 s. The Lise (High School) I program which is the combination of the General Physical Geography and The Regional Geography of Turkey. It is not an ideal program because of intensive content and 72 hours course in one year. As a matter of fact, the programs applied in 1950 s were more realistic compared to the present. Geography education programs have been changed several times since 1923, during the Republic period. The programs were a like and they did not bring any new perspective we are teaching geography with similar methods as we taught in 1950 s. The Lise I program which is taught new is the combination of General Physical Geography and The Regional Geography of Turkey. It is not an ideal program because of intensive content and 72 hours course in one year. T the programs applied in 1950 s were more realistic he programs applied in 1950 s were more realistic.

---

* M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü'nde Öğretim Üyesidir. sefasekin @ Marmara. edu. tr.

** Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü'nde Öğretim Üyesidir.

I-GİRİŞ

Öğretim programları bulunduğu çağın ürünü olup, çağın özelliklerini yansıtır. Gelişmiş ülkeler, gelişen teknik ve teknolojiye bağlı olarak öğretim programlarını yenilemektedirler. Çünkü çağdaş toplumlarda, çağın ihtiyacı olan insan tipinin yetiştirilmesine öğretim kurumları ve programları aracılık etmektedir.

Çağdaş ülkelerin programlarını belirli periyotlarla yeniledikleri görülür. Yenilenmeyi kaçınılmaz kılan bir kısım gerçekler söz konusudur. Yenilemeye neden olan başlıca unsurlar arasında;

- ✓ Bilimlerdeki gelişmeler ve yeni bilgilerin üretilmesi
- ✓ Toplumsal değişim ve gelişim
- ✓ Bireylerin istek ve beklentilerindeki değişim
- ✓ Eğitim ve öğretim anlayışında evrensel değişimler gibi.

Türkiye’de coğrafya öğretiminin temeli, Cumhuriyet öncesi döneme dayanmaktadır. Osmanlı döneminde, batılılaşma çabalarına bağlı olarak, ilk çeviri coğrafi eser, II.Selim döneminde ‘Coğrafya El Kitabı’ adıyla yayınlanmıştır. II.Mahmut döneminde de ilköğretimin zorunlu olması, ortaokul ve liselerin açılması coğrafya ders kitaplarının hazırlanmasına zemin hazırlamıştır. Fransızca ders kitapları Osmanlıca’ya çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Bu uygulama Cumhuriyetin başlangıcında da devam etmiştir. Cumhuriyetin başlarında Saffet Geylangil, ülkemizin batı standardında ilk orta ve yüksek öğretim ders kitaplarını yazmıştır. Daha sonraları da konuyla ilgili kitap çalışmaları sürdürülmüştür.

Uygulamadaki 9.sınıf coğrafya dersi öğretim programı, MEB, Talim ve Terbiye Kurulunun 8.7.1992 tarih ve 190 sayılı kararıyla resmileştirilmiştir. Söz konusu program, Genel Fiziki Coğrafya ve Türkiye Bölgeler Coğrafyası konularından oluşmaktadır. Toplam 72 saat sürede bu konuların işlenmesi mümkün değildir. Bu yönüyle de program gerçekçi değildir. Genel Fiziki Coğrafya konuları 1950’den bu güne, Sistemik Coğrafya esaslı olarak işlenmektedir. Program açısından, 1950’lerde liseden mezun olanlarla, 2002’de mezun olanlar arasında büyük bir fark bulunmuyor. Oysa, geçen yarım asırda eğitim ve öğretim açısından çok şey değişmiş, bir çok pedagojik gelişmeler görülmüştür.

Bu gelişmelerin programlara yeterince yansıtılmadığı görülmektedir. Batılı ülkelerin uygulamadaki programları ve kitapları bu tezimizi kanıtlamaktadır. Batılı ülkelerin programları dağ-bayır, çayır sayan sistematik coğrafyadan çok, günlük hayata yönelik, işlevsel coğrafya programlarıdır. Uygulamadaki programlarımız, batılı ülkelerin 1960-70'li yıllarda terk ettiği, sistematik coğrafya konularından oluşmaktadır. Günlük hayata yönelik, işlevsel olmayan programlardır.

Bu makale, uygulamadaki 9.sınıf coğrafya öğretim programının açılımını ve buna alternatif olarak hazırladığımız program taslağını konu edinmektedir. Taslak 9.sınıf coğrafya programını, akademisyen meslektaşlarımızın eleştirilerine sunuyorum.

Yenilenen coğrafya eğitim programlarının getirdiği yenilikleri daha belirgin olarak ortaya koymak için bu makalede sadece Lise 1. sınıf coğrafya öğretim programı irdelenecektir. Konuyu dağıtmamak ve sadeleştirmek için programları iki ayrı dönem halinde ele aldık: 1980 öncesi ve 1980 sonrası. Çünkü 1980 öncesi ve 1980 sonrası Türkiye'de çok farklı iki dönemi ifade eder. 1980 sonrası Türkiye'sinde toplumsal, teknik ve teknolojik değişiklikler yaşandığı gibi bireylerin istek ve beklentilerinde de değişimler olmuştur. Böylece ülke genelini içine alan bu değişim ve gelişmelerin programlara ne denli yansıdığını da görebilecektik. Ayrıca bu dönem çağdaş ülkelerin eğitim ve öğretim anlayışındaki değişime bağlı olarak programlarını yeniledikleri bir dönemdir.

II. 1980 Öncesi Lise 1 Coğrafya Öğretim Programları

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu 1980 öncesi yıllarda "Maarif Vekili Talim ve Terbiye Heyeti" adıyla bu gün olduğu gibi öğretim programlarına onay veren kurumdu. 1980 öncesi kurulun onayladığı Lise 1 Coğrafya ders kitaplarının program açılımı için Prof. Sırrı Erinç-Sami Öngör'ün hazırladığı Güven Yayınevi tarafından yayınlanan "Genel Coğrafya Lise 1" kitabı ve Rauf Seymen'in hazırladığı Remzi Kitabevi'nin yayınladığı "Genel Coğrafya Lise 1" kitabı incelenmiştir. Bu kitaplardaki programların açılımı şu şekildedir

Bu iki kitapta ele alınan programlar incelendiğinde:

1. Temelde ele aldıkları konular az çok birbirlerinin aynıdır. Rauf Seymen'in 29 ders başlığına ayırdığı genel coğrafya konularını Sırrı

Erinç kitabında 5 ünite içinde ele almıştır. Rauf Seymen kitabın son 4 ünitesinde genel beşeri coğrafya konularına yer vermiştir. Oysa Sırrı Erinç'in kitabında sadece genel fiziki coğrafya konularını ele aldığını görülmektedir. Bunun dışında iki programda birbirinin aynısıdır. Dolayısıyla biri diğerine göre bir yenilik getirmemiştir.

2. Kitapların içeriği incelendiğinde her ikisinin de coğrafyanın temel ilkeleri ve kavramlarını esas alan bir öğretim modeli uyguladıkları görülür. Temel ilke ve olaylara bağlı kalarak coğrafi olayların dağılışı ve sınıflandırılması üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle 1980 öncesi Lise 1 Coğrafya programları öğrenciyi ezbere yönelten bir özellik taşımaktadır.

3. Öğrenciye salt coğrafi bilgiler vermeye dayanan programlardır.

III. 1980 Sonrası Lise1 Coğrafya Öğretim Programları

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu 1983 yılında Lise coğrafya öğretimi için önemli bir karar almıştır. O tarihe kadar lise coğrafya dersinin belirlenmiş ve yayınlanmış resmi bir genel amaçlar listesi bile yoktu. 1983'te lise coğrafya dersi için 13 maddelik bir amaçlar listesi yayınlanmıştır. Bu amaçlarla birlikte Lise 1 coğrafya programında da yenilikler başlamıştır. 1980 sonrası Lise 1 coğrafya programlarının açılımı şu şekildedir:

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu 1992'de ders geçme ve kredili sistemini uygulamaya koymuştur. Bu sistemde Lise 1. sınıf coğrafya öğretim programını genel fiziki coğrafya konuları oluşturmaktadır. 6 üniteden oluşan programın içeriği incelendiğinde Türkiye'nin ön planda tutulduğu görülür. Türkiye'de ovalar ve platolar, Türkiye'de iklim elemanları vb. konu başlıklarına ağırlıklı olarak yer verilmiştir.

MEB. Talim ve Terbiye Kurulu 1995'e gelindiğinde ders geçme ve kredili sisteme son vermiştir. Eski program ise içerik olarak aynı kalmıştır. Bu durum 1998–1999 öğretim yılına kadar sürmüştür. Talim ve Terbiye Kurulu 1999 yılından itibaren yeni bir öğretim programını uygulamaya koymuştur. Yeni Lise1. sınıf coğrafya öğretim programında genel fiziki coğrafya ve Türkiye bölgeler coğrafyası konuları birleştirilmiştir. Peki, bu bir yenilik midir? Gerçek manada bir yenilik değildir. İşte 21. yy'ye Türk gençleri bu coğrafya programıyla

girmişlerdir. Bu programı kabul edip uygulamaya koyan MEB. Talim ve Terbiye Kurulu hangi kıstasları esas almıştır?

❖ Eğitim ve öğretim anlayışındaki evrensel değişimler mi bu programı gerektirmiştir?

❖ Bireylerin istek ve beklentileri bu yöne mi kaymıştır?

❖ Toplumsal değişim ve gelişim mi bunu gerektirmiştir?

Kısacası MEB. Talim ve Terbiye Kurulu neyi göz önünde tutarak Türk gençlerini 21. y.y'ye bu programla sokmuştur. Çünkü bu program Cumhuriyet tarihinin en gerçek dışı programlarının başında gelmektedir. Genel fiziki ve Türkiye bölgeler coğrafyası derslerinin 72 saatlik sürede verilmesini istemek gerçekçi midir? Bu programı uygulamaya koymadan önce

1- Üniversitelerin coğrafya öğretmenliği bölümlerinden görüş alınmış mıdır?

2- Uygulamadaki öğretmenlerin görüşü alınmış mıdır?

3- EARGED mi bu programı kurula sunmuştur?

4- Lise 1'ler için bu programa uygun kitap yazan Sayın Prof'larımız acaba bu programa resmen itiraz etmişler midir?

5- Çağdaş batılı ülkelerin programları hiç incelenmiş midir?

6- 21. yy'ye girerken coğrafya dersinde ne vermeliyiz? Nasıl ve niçin vermeliyiz? sorularını sorup cevap alınabilecek bir yetkili de mi bulunamamıştır?

Program bu haliyle 40–50 yıl öncesinin programlarından daha kötüdür. Her şeyden önce gerçeğe uymamaktadır. O halde böyle bir programa MEB niçin onay vermiştir? Hazırlık mantığı olmayan bu programla ilgili sorulara Milli Eğitim Bakanlığı'ndan ya da onay veren kuruldan ve kurulda görevli coğrafyacı kurul üyelerinden biz akademisyenleri doyurucu bir cevap verileceğini ümit ediyoruz.

IV. SONUÇ

Lise 1 coğrafya öğretim programlarının genel bir eleştirisini yapmak gerekirse:

1- Programlar genelde birbirlerinin aynısıdır. İçerik açısından ciddi bir yenilik getirmemişlerdir.

2- Genel fiziki coğrafya konuları salt bir bilgi vermeye yönelik olarak ele alınmıştır.

3- Coğrafi kavram ve ilkeler sadece bir bilgi olarak sunulmaktadır. Bu yönüyle program öğrenciyi ezbere yöneltmektedir.

4- Coğrafi olayların dağılışı üzerinde durulmaktadır. Bazen dünya bazen de Türkiye ön planda tutulmaktadır. Coğrafi olayların dağılışında neden sonuç ilişkisi göz ardı edilmektedir. Program bu açıdan da öğrenci için ezberci özellikler taşımaktadır.

5- Coğrafi olaylarla doğal ortam ve insan ilişkisi üzerinde pek durulmadığı görülmektedir. Oysa çağdaş ülkelerin programlarının önceliğini coğrafi olaylarla doğal ortam ve insan ilişkisi oluşturmaktadır.

6- Doğal çevre, doğal afetler, çevre kirliliği gibi güncel ve önemli konulara yer verilmemesi de programların en önemli eksikliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu konuda da çağdaş ülkelerin programlarının gerisinde kaldığımız görülmektedir.

Programlarda gençliği çevreye ve afetlere karşı bilgili ve duyarlı hale getirecek düzenlemeler yapılmalıdır.

7- Çağdaş ülkelerin coğrafya öğretim programlarının son derece işlevsel olduğu görülmektedir. Bu gün bizim programlarımızda hiç değinmediğimiz CIS (Coğrafi bilgi sistemi) gibi konulara geniş yer vermektedirler.

8- Avrupa Birliği gibi yeni oluşumları hiçbir çağdaş ülke göz ardı etmeden programlarında yer vermektedir. Oysa biz bu önemli gelişmeleri programlarımıza alıp, günceli yakalayamamaktayız.

9- Üniversitede lisans eğitimi verilircesine konular ele alınmakta, öğrenciler detayda boğulmaktadır. Seviyeye uygunluk açısından programlar tartışılmaya açıktır.

10- Coğrafi olayların günlük yaşama yönelik yönü üzerinde çok az durulmaktadır. Bu yönüyle de programlar günceli yakalayamamakta ve öğrenciler açısından sıkıcı bulunmaktadır.

11- Genel fiziki ve bölgeler coğrafyası bir arada verildiğinden sık sık konu tekrarları görülmektedir. Bu yönüyle de coğrafya dersi öğrenciler için sıkıcı hale gelmektedir.

12- Halen uygulamadaki Lise 1 coğrafya dersinin genel fiziki ve Türkiye bölgeler coğrafyasından oluşması programı gerçekçi olmaktan çıkarmaktadır. Bu denli yoğun konuların 72 saatte verilmesi (haftada 2 saat) programın gerçekçi olmadığını göstermektedir. Eski programlar bu yönüyle daha gerçekçidir. Bu programa göre tercih edilebilir.

13- Programın bir başka yönü yazılı anlatıma ağırlık vermesidir. Oysa çağdaş ülkeler görseli ön planda tutmaktadırlar.

14- Ulaşılan teknik ve teknolojiye karşın kitaplarda çok yoğun olarak fiziksel ve bilimsel hatalar görülmektedir. Bu durum çağımızın ulaştığı teknolojiye karşın kitapların yeterince ciddiye alınmadan hazırlandığı izlenimini vermektedir.

Tüm bu eleştirilerin ortadan kalkması için çağdaş ülkelerin kitap ve programları incelenmeli alternatif program ve kitapları hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- ARDEL, A.,1996,“Coğrafya Nedir ve Nasıl Öğretilmelidir” Türk Kültürü, sayı 40, ANK.
- DOĞANAY, H., 1983, “Okullarımızda Coğrafya Öğretiminin Temel Meseleleri” Milli Eğitim ve Kültür Dergisi, sayı 19, ANKARA.
- DOĞANAY, H., 1989, “Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları” Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Araştırma Dergisi, cilt I, sayı I, ANKARA.
- DOĞANAY, H., 1993, “Coğrafyada Metodoloji” Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi 187, İSTANBUL.
- DÖNMEZ, Y., 1964, “Coğrafya Öğretimi” Türk Kültürü sayı 18, ANKARA.

- EFE, R., 1996, “Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler” M.Ü. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirisi, İSTANBUL.
- ELİBÜYÜK., M., 1986, “Milli Coğrafya Ders Kitapları Hakkında Düşünceler” Türk Kültürü Dergisi sayı 275, ANKARA.
- ERİNÇ, S.-ÖNGÖR S., “Genel Coğrafya Lise 1” Güven Yayınları, İSTANBUL.
- İZBIRAK, R., “Lise 1 Coğrafya” Milli Eğitim Yayınları, İSTANBUL.
- MEB, 1999, “Lise Coğrafya 1” MEB Yayınları, İSTANBUL.
- ÖZEY, R., 1996, “Osmanlı Döneminden Bugüne Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi” M.Ü. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirisi, İSTANBUL.
- SEKİN, S., 1996, “Günümüz Türkiyesinde Coğrafya Eğitiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri” M.Ü. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirisi, İSTANBUL.
- SEKİN, S.,1999,“Cumhuriyetin 75.Yılında Coğrafya”M.Ü.Öneri Dergisi cilt2,sayı 11, İST.
- SEKİN, S.,1999,“Lise Coğrafya Ders Kitaplarının Fiziksel İncelemesi”Cumhuriyetin 75Yıl. İlk ve Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi Özel Sempozyumu Bildirisi 4Mart1999 İST.
- SEKİN, S.,ÜÇİŞİK, S., 2001, “ Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının İncelenmesi” M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi, sayı 3, İSTANBUL.
- SEKİN, S.,ÜÇİŞİK, S., 2001, “Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programının Amaçlarına Yönelik Eleştirel Bir Yaklaşım” M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Bölümü Dergisi, sayı 3, İSTANBUL.
- SEYMEN, R., 1972, “Genel Coğrafya Lise 1” Remzi Kitabevi, İSTANBUL.
- ŞAHİN, C., 1992, “Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Coğrafya 1” Ders Kitapları İST.
- TAŞLI, İ., 1999, “Coğrafya Öğretimine Çağdaş Yaklaşımlar” M.Ü. II. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirisi, İSTANBUL.